

ТРЕЙЦИ ГОД ВЫДАНИЯ

САНАВІК 1944 ГОДУ

№ 5 (41)

**НОВЫ
ШЛЯХ**

Усё гэта жорнава даводзіць нам, што
які 25-га сакавіка быў разамумны, пра-
віліным і дэмакратычным актам, які надаў
беларусам унутраныя нацыянальныя мо-
цы, згуртаваў наш народ каля аднаго
ты і набылі ў нас да новага прысяга-
нага жандары ў сямі вольных азіяц-
Новае Эфіопыя. М. Зінук.

З ФОТО-КАМЕРАЙ

← Вороти вигнання з Егейського моря. Сьогодні Ангелізмани, ЗША і Ба-доші вже висядли над падаючими, але уже як здається німецькою зброєю. Аднакчасно у руці німецького флоту трапіла велика кількість зброї, амуніції і інших матеріалів.

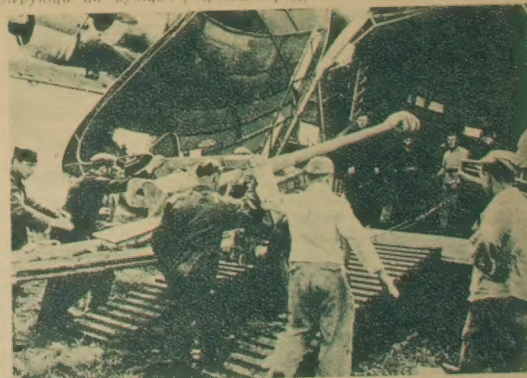
Японські майстри упритомлюють ведмича усюди диківання виробів.

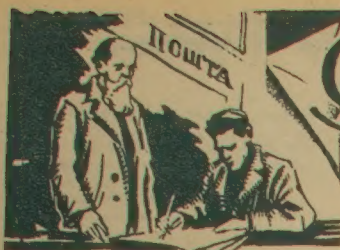
Фашистоуська-республіканська добровільність під вимпелом з гербом свого університету марширують на вулицях родного міста.

У святковій столиці Тибету — Лхасі — у часі різних святкових дій духовності і вільності з барабанами у руках виганяють злих духів.

У так звані «північні букси» — могутні німецькі транспортні самобіди «Гігант» — робітники дельтично змишчають гармати, каб скіравати їх на фронт.

Ож адишукань блізкіх?

ПОШТА НА СЛУЖБЕ ІНТАРЭСАУ ЭВАНУАВАННЫХ

Вайна разлучыла многіх людзей, змусіла пакінуць вясельняныя знаёмыя, родныя мясціны, уцякаць ад жахаў вайны ў больш спакойныя краіны, аддзяляючы ад бацьных падзеяў. Разам з гэтым шмат хто страціў свае сем'і, сяброў і іншых блізкіх і дарагіх людзей. Зусім зразумела, што сям'я эвануаваных існуе, ялізэрная патрэба даведацца аб лёсе блізкіх і паводля магчымасці далучыцца да іх. Для заданальнага гэтых патрэбаў і пакінула адмысловай пошта, устаноўленая кожнай месцаў таму Нямейскім Камандаваннем. Спачатку яна мела адзін паштовы цэнтр. Цяпер пошта пашырала сваю дзейнасць. Утвораны чатыры бюро даведак і адрасоў. Яны будуць ня толькі перасылать лісты, але і адшукваць людзей, адрасы якіх няведаныя адпраўнікам лістоў. Гэта дасць магчымасць людзям, што згубіліся за час вайны, усталяваць мецізазнаходжэнне і даведацца аб лёсе асобаў, у якіх зацікаўлены.

Што трэба ведаць аб бюро даведак?

Для таго, каб каго-колісь адшукваць, трэба перш за ўсё ведаць, у якой вобласці, рэспубліцы да вайны жыла гэтая асоба і ў адпаведнасці з гэтым ведаць, на адрас якога цэнтральнага бюро даведак пісаць пра таго, хто шукаецца.

Для гэтых мэты арганізаваны чатыры бюро даведак. У кожным з іх будуць рэгістраваць весткі аб асобах пэўных вобласцяў і акругаў. Тут мы падаль пералік рэспублікаў і вобласцяў, што уваходзяць у чатыры цэнтральных бюро даведак.

ЦЭНТР. БЮРО ДАВЕДАК № 1. Feldpost № 57800

Робіць пошкі асобаў з наступных вобласцяў і акругаў:

РСФСР

Краснадарскага краю, уключаючы Адыгейскую аўтаномную вобласць; Абдзжы-кізэўскага краю, уключаючы Карачаеўскую і Чаркескую аўтаномныя вобласці; а таксама Кізілярскую акругу; Растоўскай вобласці, Дагестанскай аўтаномнай рэспублікі, Кабардына-Балкарскай аўтаномнай рэспублікі, Калмыцкай аўтаномнай рэспублікі, Крымскай аўтаномнай рэспублікі, Паўночна-Асетынскай аўтаномнай рэспублікі, Чачэна-Інгускай аўтаномнай рэспублікі.

УКРАЇНСКАЙ ССР

Запарожскай вобласці, Нікалаеўскай вобласці, Адэскай вобласці, Стаўпінскай вобласці.

МАЛДАЎСКАЯ ССР, РЭСПУБЛІКА АЗЭРБАЙДЖАНСКАЯ ССР. РЭСПУБЛІКА

уключаючы Нахічанскую аўтаномную рэспубліку.

ПАЎДЗЕННА - АСЕТЫНСКАЯ АУ- ТАНОМНАЯ ВОБЛАСЦЬ (Грузінскай сав. рэспублікі).

ЦЭНТР. БЮРО ДАВЕДАК № 2. Feldpost № 11900

Робіць пошкі асобаў з наступных вобласцяў і акругаў:

РСФСР

Варонежскай вобласці, Курскай вобласці, Стаўпінскай вобласці, уключаючы Астэханскую акругу.

УКРАЇНСКАЙ ССР

Вінніцкай вобласці, Валынскай вобласці, Варашылаградскай вобласці, Дніпроўскай вобласці, Жытомірскай вобласці, Кам'янца-Падольскай вобласці, Кіеўскай вобласці, Краваградскай вобласці, Палтаўскай вобласці, Ровенскай вобласці, Сумскай вобласці, Харкаўскай вобласці, Чарнігаўскай вобласці.

Масей Сядзю

ВЕСЦЫ

Прышоўшы ў горад ад зямлі,
Ня змог ніяк я ў ім ужыцца.
Як сына, вёска, прытулі
Пад стрэхі саломяныя чужыцца.

Даволі я стаўша дарог...
Не, болей я цябе ня кіну!
Няхай адлі дзядоўнік і мурог!
Няхай адна прагорылая мякіна!

Ці-ж я на ёй такой ня ўзрос?
Пад шум дажджоў, слухі і немі,
Затое жоўтыя мае вочы
Прашаюць свае пазмы.

Туту, мой сцяпілы верш, адкінь!
Заўсёды сьвісь мазадае!...
Каб верш зьявіцца, я строф радкі
Паў вачэрня сырадою.

І ў сьвет яму шлях не разрыт.
Глядзяцца ў вочы яму зоркі
І адбіваюць строф рытм
З дзяўчат найагнешныя танцоркі.

Я, адарваны ад зямлі,
Нідзе ніяк ня змог ужыцца.
Як сына, вёска, прытулі
Пад стрэхі саломяныя чужыцца.

1944 г.

ЦЭНТР. БЮРО ДАВЕДАК № 3. Feldpost № 19000

Робіць пошкі асобаў з наступных вобласцяў:

РСФСР

Маскоўскай вобласці, Арлоўскай вобласці, Рязанскай вобласці, Смаленскай вобласці, Тульскай вобласці.

БЕЛАРУСКАЙ ССР

Баранавіцкай вобласці, Брэскай вобласці, Вілейскай вобласці, Віцебскай вобласці, Гомельскай вобласці, Менскай вобласці, Магілёўскай вобласці, Пінскай вобласці, Палескай вобласці.

ЦЭНТР. БЮРО ДАВЕДАК № 4. Feldpost № 39609 Ru

Робіць пошкі асобаў з наступных вобласцяў і акругаў:

РСФСР

Калінінскай (Цыверскай) вобласці, уключаючы Апоцкі раён, і Ленінградскай вобласці і Кінігінскай (Ямбургскай) і Пскоўскай акругамі.

Той, хто шукае сваіх сяброў і знаёмых, мусіць пісьмова зварнуцца у тое бюро адрасоў, да якога аднесена мясцовасць, дзе гэта асоба пражывала да вайны (да 22. 6. 1941 г.).

Беларусы, зацікаўленыя ў лёсе сваіх сяброў, эвануаваных з тых або іншых вобласцяў Беларусі, мусіць пісаць на адрас Цэнтральнага бюро даведак № 3, Feldpost № 19000, — бо, як ужо бачна з наададзенага вышэй пераліку бюро даведак, разам з некаторымі вобласцямі РСФСР, змяняюцца ў гэтым бюро будуць рэгістраваць весткі аб асобах з розных вобласцяў Беларусі.

Пры выбары бюро для даведак ня важна, дзе жыў у сучасны момант асоба, што шукаецца. Важна і абавязкова ведаць, дзе яна пражывала да вайны і толькі выходзячы з гэтага і трэба зварнуцца ў адпаведнае бюро даведак.

Прыкладзім, хто-колісь у Менску або ў Рызе шукае асобу, што пражывала да вайны (22. 6. 1941 г.) у Гомельскай ці Магілёўскай вобласці. Зразумела, ён мусіць перадаць даведацца у якое бюро даведак яму пісаць. Згодна наададзенага пераліку бюро даведак, гэтыя вобласці адносяцца да Цэнтральнага бюро даведак № 3 і трэба пісаць туды на Feldpost № 19000. На гэты-ж адрас трэба зварнуцца і ў пошуках асобаў з усялякай іншай вобласці былой БССР.

Гэтым чынам, дзе-б хто ня быў, як-б дзетка не закінуў яго лёс, кожны можа аднаведнае бюро даведак можа заўсёды наведвацца аб сабе і даведацца аб месцы пражывання іншых. Для гэтага кожны уважліва прагледзіць «Сведкі» бюро даведак і звыш тую вобласць, рэспубліку або акругу, дзе стаў пражываць да вайны той, каго шукаюць, і напісаць на купоне нумар ягонай паштовай рошты

— бюро дэдак. Дарэчы, слова Feldpost пішца абавязкова пазнаменку. Напомні імя гэта нумары пазной пошты кажнага бюро дэдак:

Бюро дэдак № 1 — Feldpost № 57800
Бюро дэдак № 2 — Feldpost № 11900
Бюро дэдак № 3 — Feldpost № 19 000
Бюро дэдак № 4 — Feldpost № 39609 Ru

Запамітайце, што Бюро дэдак № 4 мае нумар пазной пошты з лічбаў (39609) і двух лацінскіх (нямецкіх) літараў — Ru. На адрас гэтай пазной пошты пішца запіты аб асобах, што пражываюць да вайны ў Ленінградскай і Цыверскай (Калінінскай) вобласцях. І зусім ня важна, што імя асобы маюча жывуць, дае-небудзь у іншых усходніх вобласцях або ў Нямеччыне.

Паўтарам, што вырашальнае значэнне мае дадзены адрас таго, каго трэба шукаць.

Аб усіх асобах з Беларусі, якіх шукаеце, пішце на адрас Бюро дэдак № 3, Feldpost № 19000.

Як запытаць?

Асобаў, якімі цікавіцеся, трэба выпісваць паводля вызначанай формы, якую мы тут падаём.

Запамінаючы форму запіты, трэба рабіць гэта акуратна, сачыць, каб ні было пропуску. Аб тое ход, што часта сустракаецца імямі людзей з аднолькавым прозвішчам і імямі супадзенняў ня толькі прозвішчаў, але і імянаў, імянаў па бацьку ды іншых дадзеных. Тады нажадана аб тых, каго шукаюць і хто шукае, мець як мага больш вестак, а менш і част і месца нараджэння, фак, месца пражывання пасля пачатку вайны (пасля 22. 6. 1941 г.), для жанчынаў — дзявоцкае прозвішча і г. д. Тут бяроцца увага на нажаданне больш падрабязных і поўных вестак, аб адпраўніку ліста. Аб тое ход, што магчыма і яго ўжо хто-небудзь са знаёмых ці сяжкоў шукае або, узяў усялякі вышук, могуць шукаць пазней. Поўнымі весткамі аб сабе пастаўляюцца адшуканніе кажнага з нас зацікаўленым асобам. Калі больш у бюро дэдак будзе вестак аб розных асобах, тады больш у іх будзе матэрыялаў для дэдак і хутчэй будзе выконвацца адшуканніе знаёмых сяжкоў.

Апрача таго, асабліва увага бяроцца на тое, каб формы запітаў запісваліся чыста і зразна, каб кожны чалавек мог свабодна і лёгка прачытаць запіскас. Для людзей з нечытальным почаркам раіцца лепш пісаць друкаванымі літарамі або прасіць запісваць форму запіты іншымі людзьмі, што валодаюць больш выразным почаркам.

У запітах не патрэбна пісаць нічога лішняга. Трэба ўпісваць толькі адказы на пытанні, не даючы ніякіх новых пытанняў ад сабе і ніякіх новых дадатковых вестак. Але гэта ня кажэ аб тое, што ў вадказах трэба быць неслым стрыманым. Калі нешта аднаго або двух радкоў, можна выкарыстаць і тры і больш радкоў. Але важна, каб адказы былі толькі на зададзеныя пытанні, поўныя і выразныя.

У нашых-жа інтарэсах, каб справа адшукання сваіх знаёмых, блізкіх і сяжкоў праходзіла выразна, арганізавана і хутка. Дзеля гэтага абавязкам усіх зацікаўленых рэгістрацыя ў вадпаведных бюро дэдак і паданне аб сабе вычарпальных вестак, што патрабуюцца. Гэтым мы палегчым працу самым бюро дэдак і

ФОРМА ЗАПЫТУ У АДРЫСНАЕ БЮРО ДАВЕДАК.

ХТО ШУКАЕ:

(Дакладныя дадзеныя аб сабе)

Прозьвішча: Радзюцкі

Імя і імя па бацьку (у жанчынаў і дзявоцкае прозвішча): Сыцяган

Данілавіч

Дакладны час і месца нараджэння: 7.2.1910г., в. Мядухава, Лалойская вол. і раён, Менская вобласць

Фак (прафесія) і месца працы: кавал. хузня Таймокова

МЕСЦА ПРАЖЫВАННЯ ДА ВАЙНЫ (да 22. 6. 1941 г.):

Вобласць: Віцебская

Раён: Талацкі

Вольсць: Сіціянская

Горад або вёска: в. Сітко

Вуліца: _____ дом № _____

МЕСЦА ПРАЖЫВАННЯ ПАСЛЯ 22. 6. 1941 г.:

гор. Талацк, Віцебская вл. 13, кв. 1

ЦЯПЕРАШНІ АДРЫС:

гор. Міда, Голуцкая вл. 45, кв. 11

КАГО ШУКАЮЦЬ:

(Дакладныя дадзеныя аб тым, каго шукаюць)

Прозьвішча: Захарчук

Імя і імя па бацьку (у жанчынаў і дзявоцкае прозвішча): Траскоўя

Данілаўна (дзяв. прозв. Радзюцкая)

Дакладны час і месца нараджэння: 11.7.1916 г., в. Мядухава, Лалойская вол. і раён, Менская вобласць

МЕСЦА ПРАЖЫВАННЯ ДА ВАЙНЫ (22. 6. 1941 г.):

Вобласць: Гомельская

Раён: _____

Вольсць: _____

Горад або вёска: гор. Гомель

Вуліца: Ваксальная дом № 63, кв. 5

МЕСЦА ПРАЖЫВАННЯ ПАСЛЯ 22. 6. 1941 г.:

гор. Гомель, Ваксальная вл. дом № 63, кв. 5

паскорым спразу атрыманы вестак ад сяжкоў, адшуканыя імі нас, а памі іх. Усе зацікаўленыя ў адшуканні сяжкоў і знаёмых адгукнімаюцца на заклік пісаць аб сабе у бюро дэдак. А ўсім, хто шукае людзей з Беларусі, напамінаем:

ЦЭНТР. БЮРО ДАВЕДАК № 3. Feldpost № 19000

Запытвайце на гэты адрас аб усіх асобах з Бараніцкай, Брэсцкай, Ваялейскай, Віцебскай, Гомельскай, Менскай, Мари-

нбургскай, Пінскай і Палескай вобласцях Беларускай ССР і Маскоўскай, Арлоўскай, Рязанскай, Смаленскай і Тульскай вобласцях РСФСР. Калі вы з гэтых вобласцях і зацікаўленыя, каб нас хто-небудзь адшукаў, пішыце на гэты адрас аб сабе. Ня змушайце сваіх блізкіх і сяжкоў нудзіцца ў маркоце аб вас, бедаваць і наражаць на свой лёс. Паскорце іхную радасць весткамі аб сабе, спачеіцеся радаснымі напісамі аб даргах вам людзях. Чатыры цэнтральных бюро дэдак заўсёды да нашых паслугаў.

3 жыцця Язэпа Лёсіка

УСПАМІНЫ БРАТА АНТОНА

(Працяг)

З Сібіру Язэп вярнуўся на Беларусь у 1917 г. і спыніўся ў Менску.

У перыяд ад 1917—1923 г. сувязь з Язэпам была слабая, а часам і зусім перарывалася, бо спачатку праз Менск праходзіў заходні фронт, а далей вайна з Польшчай.

У Менску Язэп Лёсік стаў палітычным дзеячом. Ён выступаў на сялянскім усебеларускім з'ездзе за справу банкіўшчыні, за нацыянальнае самавызначэнне, за родную мову, за адраджэнне Беларусі.

Ён быў сябрам, а потым і старшынёй Усебеларускай Рады, якая выдала закон пра незалежнасць Беларусі і арганізавала Беларускай Народнай Рэспублікі.

Калі ўстаўвалася савецкая ўлада на Беларусі, бальшавікі арыштавалі Язэпа, як беларускага дзеяча, аб чым паведамілі мне ягоная жонка, дачка Ядвігіна Ш. Я тэлеграмаў у Аддзялі Асяветы прасіў прыняць захады да вызвалення Язэпа з-пад арышту. Але з гэтага нічога-б ня выйшла, каб ня ўзяліў спайгоў галасы Іванютоўскі. На гэты раз Язэпа неабавязна вызвалілі. Як ён потым мне перадаваў, за ягонае вызваленне ратуны хадзіўся Іванютоўскі, які заявіў: «Калі ня вызваліць Лёсіка, дык садзіцьце мяне».

Навуковай і пэдагагічнай дзейнасці Язэпа ў Менску добра вядомая, бо ад ягонае працы засталася шматлікая спадчына. Ён выдаваў газету «Вольная Беларусь», пісаў у шмат якіх часопісах, склаў граматыку і граматыку, выдаў лекцыі на Універсітэце і адначасна быў за выкладчыка беларускае мовы на курсах беларускае мовы, якіх адбываліся на ўсёй Беларусі. Гэтая ягоная праца была, бодзі што, найкаштоўнейшая для таго часу, бо тут ён выступаў як прапаведніцтва беларускае справы, што вельмі спрыяла развіццю нацыянальнай свядомасці і свядомасці Беларусі.

За дзейнасць сваю ў Менску, якая праходзіла ня больш як дзесяць гадоў, Язэп зрабіў вельмі многа. Ён, стоячы на варце чысціні беларускае мовы, актыўна удзельнічаў у тэрміналагічнай камісіі Інстытуту Беларускае Культуры, пры гэтым на розных прызваннях і ўстановах граматычную тэрміналогію. Ён пісаў граматыку беларускае мовы для школ і тэхнікумаў, бо «Беларуская граматыка для школ» Тарашкевіча была знадта малая і не вымяняла ўсіх фактаў і звычак беларускае мовы.

Для школ Я. Лёсікам была складзена «Школьная граматыка». Для тэаікумаў напісаны ў навуковым асялятэжы «Фанетыка», «Марфалогія» і «Сынтэкс», прычым «Сынтэкс» Я. Лёсік напісаў першым і самастойна, бо да яго ня было сынтэксу беларускае мовы Тарашкевіча. Гэтая пытанні не закрануў. Граматыкамі Я. Лёсіка карысталіся і вышэйшых устаноў.

Калі ўспомніць усё тое, што зрабіў Язэп за кароткі час для беларускае справы, то трэба зызіўляцца ягонай энэргіяй і працадольнасцю. Пры такой сваёй кі-

пучай дзейнасці, ён яшчэ знаходзіў час пісаць артыкулы ў штоднёвым друку і ў часопісах.

Апроч таго, не атрымаўшы нават сяродняй асяветы, Язэп самаадукацыйна дасягнуў таго, што паводзіў свайго разумовага развіцця і ведаў ён стаў на узроўні тых, хто скончыў вышэйшую асявету. Але ўзвучыўся за працу над развіццём беларускае мовы, Язэп адразу адчуў, што ў галіне філалогіі яму трэба працаваць вельмі шмат, каб быць на вышыні сучаснага мовазнаўства. Ён дастае навуковыя працы ў галіне беларускай мовы і народнай творчасці, а таксама расейскія кнігі вядомых філалогав.

Прасіджаючы цэлыя ночы над вывучэннем філалогічных навукаў, Язэп дабіўся ў гэтай галіне вялікіх поспехаў і мог уважана за запраўданага моваведа. Для сучаснае беларускае мовы за колькі гадоў Язэп адзі зрабіў гутуліны, колькі не маглі зрабіць дзесяткі іншых. Натхняла яго ў гэтай працы асаблівае любавіцтва да беларускае мовы. Аднойчы ён сказаў мне: «Калі я праходжу на вуліцах Менску і чую беларускую мову, то слухаю яе, як музыку».

Што зрабіў Язэп на карысць беларускае мовы, гэта патрабуе асаблівага даследавання, бо ягоныя працы сустракаюцца ў шмат якіх часопісах, газетах, у працах Інстытуту Беларускае Культуры і Акадэміі Наук. Калі Інстытут Беларускае Культуры быў рэарганізаваны ў Акадэмію, Язэп Лёсік атрымаў годнасць акадэміка і гэта было зусім заслужана.

Дзякуючы такой дзейнасці, Язэп Лёсік стаў самым вядомым чалавекам та

Беларусі і гэта было адной з галоўных прычын пераследвання яго з боку бальшавікоў, бо ўсякага, хто падмаўся за надта высока, бальшавікі звычайна апуськалі так нізка, што ад яго і сьледу не аставалася.

Здэвалася-б, што дасягнуўшы такой папулярнасці на ўсёй Беларусі, Язэп адчувае сябе вельмі добра і таму мяне надта здзіўляла, калі на мой ліст, у якім я прасіў напісаць, як ён жыў і адчувае сябе ў бальшавікоў, Язэп адказаў: «Жыву, як мыш пад мятлою». Гэтаю характэрнаю беларускаю прыказкаю ён даў мне зразумець, у якіх умовах яму даводзіцца жыць і працаваць. Калі ўзяць гэта пад увагу, дык яшчэ больш трэба здзіўляцца таму, якую сілу волі меў Язэп, каб правядзці юпучую дзейнасць пры такіх умовах, калі жыў, «як мыш пад мятлою».

Так адчуваў сябе Язэп у той перыяд бальшавіцкай улады, калі яшчэ не пачынаўся націск на беларускіх дзеячоў і беларускую культуру. Тады на чале ўлады стаўлі Чарвякоў і Язэп Адамковіч — шчырыя прыхільнікі да беларускіх справаў. З боку партыйных колаў таксама яшчэ не адчувалася асаблівага націску. Але калі меркавалася надзея Язэпу Лёсіку годнасць прафесара, дык гэта не ажыццэвілася вылучыта з прычыны ягонага палітычнага сьветанагляду.

Гэты націск быў зроблены з боку партыйных колаў. Усё-ж трэба уважана, што да 1927 году яшчэ беларускіх дзеячоў мелі магчымасць рабіць усё тое, што яны уважалі за карыснае для добра Беларусі і беларускага народу. Навушны яшчэ націск з боку партыйных колаў на беларускую культуру і ейных дзеячоў пачаўся з часу Акадэмічнай канферэнцыі, што да рэформы правапісу і азбукі ў лістападзе 1926 г. Абвінавачваным быў рознага характару. З аднаго боку было нездавальненне камісёрам асяветы Бальшакі, што ён без узгаднення з цэнтральным партыйным камітэтам зрабіў даклад аб стане асяветы ў савецкай Беларусі перад вучонымі замежных краін, бо на канферэнцыі былі філалогі з Нямеччыны, Літвы, Лавіні і Польшчы. Нездавальненны былі нават упрыгожаннем залі, у якой адбывалася паседжанне канферэнцыі: упрыгожанне было ў чыста беларускім стылі. Ніякіх бальшавіцкіх дэзунгаў ня было. Нават ня было партрэта Леніна. Хоць гэты партрэт зынілі і частавілі ў такім меіцы, у якім яго было ня ідэальна, але абвінавачвалі кіраўніцтва канферэнцыі ў тым, што партрэт Леніна быў выкінуты з залі на падлогу. Далей абвінавачвалі кіраўніцтва канферэнцыі ў тым, што было выдадзена на прыём членаў канферэнцыі і гасцей 3000 руб., што, вядома для таго часу, складала вялікую суму. Гэты удаля арганізавана вечар зрабіў вельмі добрае уражанне на замежных гасцей.

Калі гэта рабілася, то і партыйныя колы мелі на увазе асаблівае уражачасць канферэнцыі, але пасля шырока разгорнутай працы яе, яна схавалася, бо гэтая канферэнцыя паказала кірую-

Рыгор Круціна

Я ЧУЮ ТВОЙ ГОЛАС

Калісьці каханай прызнаўся ня

ростані:

Заўсёды я буду з табой.

Няхай мой шыпышны шлях пазна-

ростаны,

А ў далых пакрыты імглой.

Няхай на чужыне ине жыць пака-

нована —

Пачуццям ня стыць на іху!

Ты зьявішся казкая, песьняю но-

ваю.

Цібе ў родным слове знайду.

Як гарача смюха туга нясцёхана,

Калі прыгадаю свой край.

Сягоння я чую твой голас, ка-

ханая,

Сылавая, дарагая, сылавая!

Стаю ўсхваляваны ля радыёрунара.

Здаецца, так блізка радня.

Судовай хвілінай я рады, я ў пур-

пур

Праменьняў прыгожага дня.

Мяне сагравае радзіма далёкая,

Да светлых імкненняў зае.

Сусвету сылавая мая сіндакая:

— Жыве Беларусь! Жыве!

12. XI. 43 г.

чим партыйным колам, на якую вышэйшэ падрыхтоўка беларускай культуры і беларускай справа наагул, а гэта зусім не уваходзіла ў планы большавізму, які імкнуўся звышшчыць нацыянальную культуру, і таму праца Акадэмічнай Канфэрэнцыі ў гэтых колах выклікала перападолю. Вось чаму Акадэмічная Канфэрэнцыя, якая ўзяла беларускую справу на гэтую вышэйшую, зрабілася тым выхадным пунктам, адкуль пачаўся пераслед беларускіх дзеячоў, беларускай культуры і усёй беларускай супольнасці.

З гэтага часу партыйнымі коламі сталі збіраць матэрыялы супроць беларускіх дзеячоў і ў пасаблівасці супроць Язэпа Лёска. Паршэна зрабіў крытыку граматык Я. Лёска жывы, які прыхваў з Масквы ў Менск, як можна дагадацца, са спецыяльнаю мэтай, дыскрытаваць працу Я. Лёска. (Пры большавікох жывы рабіліся «моваведы» і складалі граматыкі спачатку расейскай, як прыкладам: жыды — Шапіра, Фіндэлянд, Шалыт, а потым на Беларусі жыды Шкляр, Рохкінд, а жывы Бізноскі стаў за вывясненіа рэдактара дзе і аўтара беларускіх граматык).

Гэты жывы вельмі абурўся на Я. Лёска за тое, што ён пабудоваў усё сваё граматыкі вылучна ў беларускай народнай мове і зусім не карыстаўся моваю большавікоў і іхнымі дзеўнямі. Значыцца выходзіла, што граматыкі Я. Лёска нібыта складзеныя не ў савецкай Беларусі, бо ў іх нічога савецкага ня было.

Знаходзіліся партыйныя «філелігі», якія сталі доваджаць, што Язэп Лёск не садзейнічаў развіццю беларускай мовы, а псаваў яе, нават даямлі да такой безглуздыцы, што абвешчавалі яго ў сьведомым псаванні мовы, бо ён пісаў толькі на беларуску і ўжываў толькі беларускія словы і формы, а ўжываў ужываць словы расейскія. Зьявіліся ў друку наспех зьяўленыя без усюката абгрунтаваныя артыкулы аб тым, як псаваў беларускую мову Язэп Лёск і ягоныя сябры. Пайшоў моцны напяс на беларускую культуру наагул. З другога боку пайшлі абвінавачанні і за палітычны сьветанагляд Язэпа. Але большавікі ня педалі яшчэ, што Язэп быў за сьбору Беларускае Радзі, якая была створаная ў 1918 г., ня ведалі, што ён пісаў супроць большавікоў у беларускім друку, бо ўсе такія выданні былі захованыя, але, на выдкі жывы, захованыя ня добра, і ляжалі ўнізе бібліятэчных шафаў.

У большавіцкім друку 1927-29 г. г. сталі зьяўляцца шматлікія артыкулы супроць Язэпа і ягоных сяброў дзейнасці: Сцяпана Некрашэвіча, Смоліча, Ластоўскага і др.

Усіх беларускіх дзеячоў сталі называць нацыянал-дэмакратамі, або скарачана «нацдэмамі» і гэта слова стала ў большавікоў ласэбным, бо пад гэтым словам жывы разумелі «воротаў народу», за якіх уважалі усіх, хто не сьліваў дыфірамбав большавізму.

Беларускіх дзеячоў абвінавачвалі ў тым, што жывы, нібыта імкнуліся праціпаць панскі Польшчы, але да трасенняў на кватэрах у большавікоў было шчырэ мала абвінавачвага матэрыялу. Толькі педалі большавікі, што Язэп Лёск, як і ягоныя сябры, былі супроць большавіцкай улада.

У 1930 г. Язэп Лёск у канцы ліста быў нечаканна арыштаваны на курорце ў

Мапэсцы (на Каўказе), дзе ён лячыўся ад ішыасу: ужо два гады ня мог ён хадзіць без палкі.

Законавад курс лячэння Язэпу не даў, яго з Каўказу арыштавалі пры невялі ў Менск і пасадзілі ў турму ГПУ, так званую «амэрыканку». Адначасна з яго арыштам у ягоным доме пры Гішпінскай вуліцы трэсклі. Пачалі трасці і 10 гадзіне увечары і трэсклі аж да 8-й гадзіны раніцы. Спачатку зашліся да мяне (я жыў у доме Язэпа) і прымуслі мяне быць за сьветку прымысьску брата.

Вобсык быў гэты старанні, што літаральна не засталася нічога на кватэры, на гары і ў халодных пабудовах, чаго-б не зачалі агенты ГПУ. Нават разабралі на паасобныя часткі маленькі, але высокі вытанчаны столік і чагось шукалі ў тых круглых вытулінах, якія былі ў мясцох, дзе столік зьмяняўся. Ні Язэпу, ні каму другому і ў галаву ня прыходзіла, што гэты столік разьбіраецца.

Асабліваю увагу бралі на усё тое, што напісана рукою. Уся перапіска Язэпа, як асаблівая, так і службовая і ўскіяя другія рукапісы былі забраныя. З бібліятэкі ўзятыя кнігі старых выданняў і ўсе старыя часопісы і газэты ў тым ліку і тыя, якія друкаваліся пры нямецкай і польскай уладах.

Апошнне было горш за ўсё, бо з гэтых выданняў большавікі пракурор знайшоў шмат абвінавачвага матэрыялу. У гэтых выданнях знайшлі артыкулы Язэпа супроць большавікоў.

Было ўзята гэтулькі матэрыялу, што давялося везці на кані.

Бяручы пад увагу, што ў гэтую ноч рабіліся арышты усіх дзеячоў і вобсыкі ў іх, зразумела, якую вялікую колькасць абвінавачвага матэрыялу знайшлі большавікі супроць беларускіх дзеячоў.

У часе вобсыку адбылося няпрыемнае для агентаў ГПУ, здарэнне. Якраз у гэты вечар ішла ў тэатры такая пастановка, у якой пастрабіна была страляніна ў гараджан садзе, недалёка ад кватэры Язэпа. Гэта страляніна так напужала тых, хто рабіў вобсык, што яны прыпынілі сваю «працу». На спалохаваных тварох відаць было, што агенты ГПУ палічлі страляніну ў тэатральнай пастановцы за адкрытае выступленне прыхільнікаў да беларускіх дзеячоў, якіх у гэты час арыштоўвалі і ў якіх трасці.

Дзясяткі большавіцкіх сьведчых і пракурораў «працаналі» над здабытым матэрыялам для абвінавачвага акту. Гэты акт ГПУ «змаістрыла» ужо ў кастрычніку. Ён быў надрукаваны ў газэце «Зьвязда» і ў той-жа дзень, калі быў апублікаваным, далі загал на прафэсійных сьнозах збірацца ў дом Асьветы на мітынг. Гэта быў адзін з мэтадаў большавіцкай агітцыі. На мітынг выступалі партыйныя большавікі: рэдактар «Зьвязды» — палік Будніцкі і жывы Валабрыньскі з цэнтральнага камітэту партыі.

Якіх толькі паклікаў на узводзілі гэтыя брахуны на галовы беларускіх дзеячоў і якімі ганебнымі імёнамі не называлі іх! Асаблівы напад рабіўся на Язэпа Лёска. Агонь, што называецца, быў накіраваны супроць Язэпа і цэнтрам усёй увагі гэтых прысьледнікаў ГПУ быў Язэп Лёск: з яго пачыналася і з яго канчалася.

(Заканчэнне будзе).

НАРОДНАЯ МУДРАСЬЦЬ

БЕЛАРУСІЯ ПРЫКАЗНІ

Як трывога, тады да Бога.
За правінку чэснучь сьпінку.
Валачу воўк авец, павалакці і лаўка.

Авечку стрыгуць, а баран дрыжыць.
Не чапай нічога і ня бойся нікога.
За чужое лычка сваім раменічымкам западаш.

Кабыла з воўкам цягалася, хвост ды грыня асталося.
Хто дужэй, той пружэй.
Пол сграшыві, а дзяка вешаюць.
Добрае чуваць далёка, а бласце лямцэ далей.

Што нам да барыша, была-б слава хараша.
Хоп у латаным, абы ня ў хілатым.

Божа памажы, а ты, не ляжы.
Працуе, як чорны вол.
Гуляй, ды ня штодняй.
Гулі, гулі ды і лапці абулі.
Касіць-бы касіў, каб чорт касу насьціў.

Скажы на маю кабылу: ітру, бо мае губы пазьбалі.
Маё дзеда — хадзіць, бела: паміў рукі ды за стол.

Кінь за сабою, дык знойдзеш перад сабою.
Шыбаючы на чужы лоб, трэба і свой падстаўляць.

З ваўкамі жыць — па воўчы выць.
Быў на вайне, спагадай і мне.

Старшых і ў пекле шаваюць.
Стары таворыш — гарадзіць, ды на праду выходзіць.

Стары сабакі, ды ня бацькам яго зваць.

З паклону галава не баліць.
Ехаўшы бачком, ні з кім не зачпінся.

Жывы — жывое і гаворыць.
Чапнесь конь з канём, вол з валон, а сьвіньня аб вугал.

Што зьмяска пакрыта, нчхай будзе забыта.

Праўда вочы коле.
Праўда груба, ды Богу любя.

Хто лжэ, той і крадзе.
Праўда Сідарава: кісялем бліны ламазаны, на паркане сьуацця.

Языком меле, як хвастом цяля.
Сабакі бреша, а пан едзе.

Смяла к дубу ня прыстане.
Тым мора не пагана, што сабакі ломчуць.

Ад чужога шалу ў галаве круціцца.
Паміж дзьвэрэй пальца не шыаі.

Аржаная каша сама сьбе хваліць.
Калі не пераскочыў, не кажы: гол.

Трэба так жыць, як набяжыць.
Часам з хвасам, пароху з вадою.

Франт: салам боты вымазаў і скуру зьсёў.

Сабакі на сене ляжыць, сам ня есьць і другім не дае.

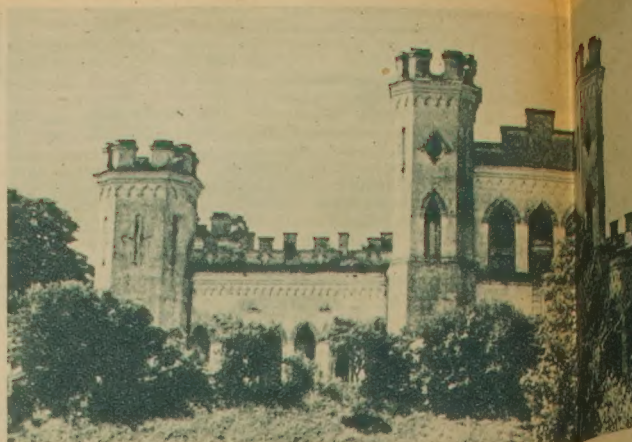
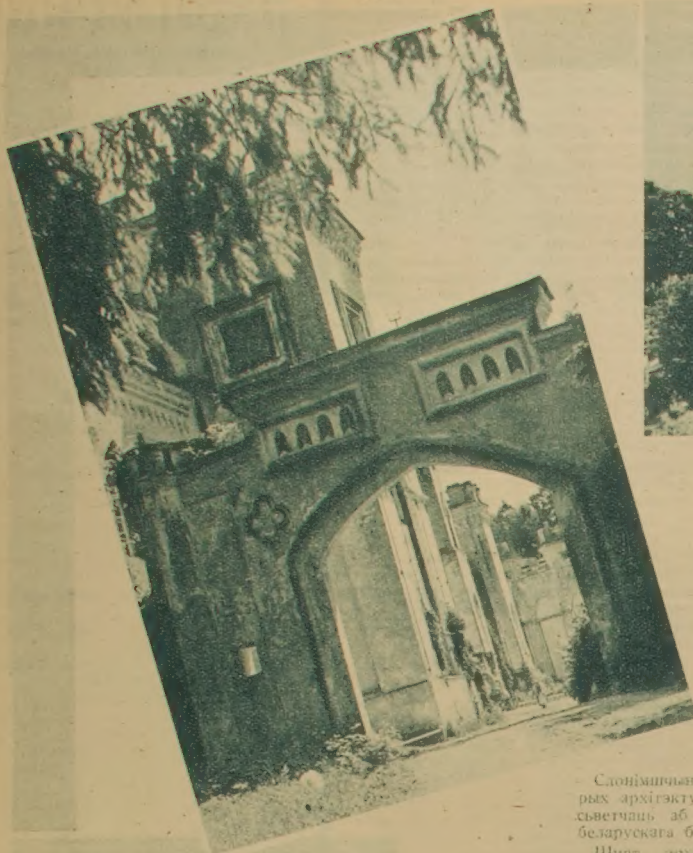
Скупы два разы траціць.
Лішня дабрата — дурата.

Іт'яніца праспінца, а дурань ніколі.
Хваціў з дзежкі, што ня підаці сьцежкі.

Ад п'янага і сам Бог уцякаў.
Сьцеражонага і Бог сьцеража.

Бяжыць воўка і ў лес не хадзіць.
У пужлівага куца ні грошай, ні тавару.

Адлага гарады бяра.
Адважаму і Бог памагае.

Злева, уверх і справа: Паліца графаў Паскоў быў цудоўным помнікам архітэктурнага мастацтва; фат. лацінныя адмыкі паліцу, зробленыя раней, беларускія адмыкі.

АРХІТЭКТУРНЫЯ ПМНІ СЛ

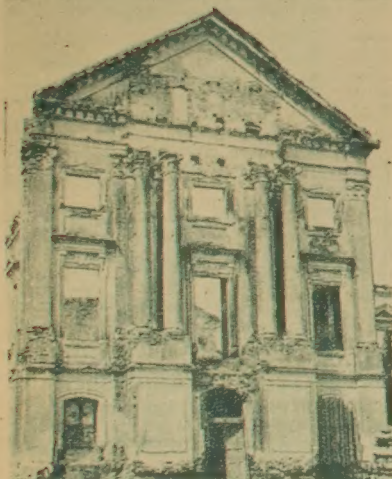
Слонімічына мае яшчэ шмат старых архітэктурных помнікаў, якія сьведчаюць аб славе і прыгажосці беларускага будаўнічага мастацтва.

Шмат архітэктурных помнікаў знішчыла час, ня даўшы магчымасці нават замацаваць іх на здымках, шмат знішчыла вайна.

Гэтак, засталіся толькі друшэ і паліцу Салістаў — цікавага архітэктурнага помніка ў Даврагічыне.

Цішыны пакоя архітэктры быў кляштар у Битэні. Цяпер ён агінуе. Захавалася ад гэтага кляштара толькі адна лежа.

Разбураваліся руіны паліцу Са-

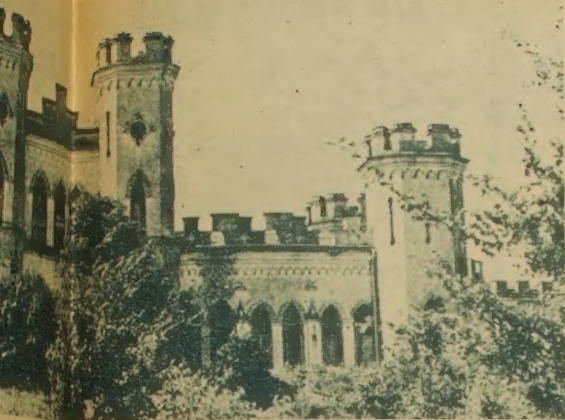
Руіны паліцу Салістаў у Ражане, на Слонімічыне.

Слоні́мская царква (былі кляштарны касцёл).

Старыя будынкі касцёлаў і царкоў у узорах сроднявековага беларускага мастацтва. Ку, касцёл у...

рабей Паскоўскіх у Мерачэўшчыне, каля Косава, таксама рэдка катэдра. У нас вясных падзеяў ён атару. Толькі большага гэта сьцьвярджаюць аб прыгажосці старадаўняе беларускай архітэктуры.

Помнікі Слонімскай

касаўскіх і іншых доўгачынах славянскіх і рускіх будаўніцтва. На адным з іх — аднаго зямосці.

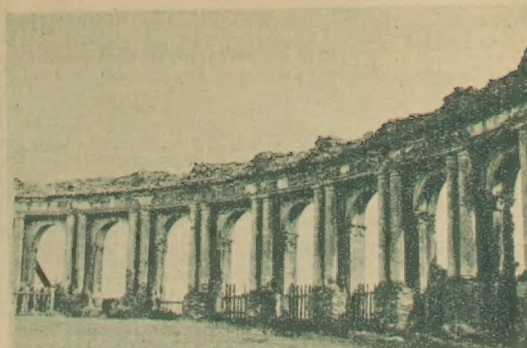

дэка ў Ражане са сваёй каменя-
тамі.

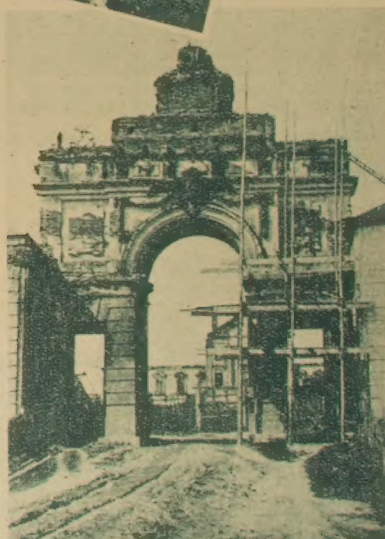
Зараў пасты. Паскоўскіх у Ме-
раноўшчыне гэты кудомны пом-
нік характэрна будаўніцтва маста-
цтва на Беларусі.

Дзень крыху захаваліся старыя
будовы касцёлаў і царкоў. Ся-
род іх — славутыя ўзоры сярэдня-
вековага беларускага будаўніцтва —
абаронны царква ў Сяльковічах,
памяці ў Альбартыне, Сапінскай
царква — былы катэдральны касцёл
пры Банкінай вуліцы і інш.

Тут падзем кожны адмыслова архі-
тэктурных помнікаў Слонімскай.
С. Х.

Вастрыны палацу князёў Сяргей у Ражане.

Брама палацу Сяргей у Ражане, на
Слонімскай.

СТРАШНЫ

Юр. Монвід

Успаміны недаўных дзён!

(Працяг).

У ВІЛЬНІ

Жонка вухнула: што сталася? чэму вярнуўся?

Я расказаў аб сваіх злыбдах.

І пачалася трывожнае віленскае жыццё.

Першым чынам трэба было выявіцца з кватэрай: Пасля — не начаваць у хаце.

Самая небяспечная пара — гэта ноч. Бальшавікі, як усялякая нечысць, як кланы, шпшы, пацукі, мышы — працягваюць найбольшую актыўнасць уначы.

Я начаваў у сваім складзіку. Там, ляжала крыху саломы. Было яшчэ цёпла, было лета.

Раніцай я прабіраўся ў сваю хату, сьнедаў і, уздушыў вудачку і кошык с пранізін, ішоў далёка за горад, на бераг ракі.

Я не рыбалоў і ня люблю гэтага занятку. Гэта была маска, каб надаць сабе аглянд бяслопатнасці, каб выглядаць на чалавека, які нікога не баіцца, і ў гэтыя жудасныя часы спакойна доўжыць рыбку...

У адну ноч я пачуў сільным званок да вяртаўніка. Званок быў вонкі, на панадворку, а кватэра вяртаўніка была непаралёльна ад майго складзіка.

Я ўжо ў гэту ноч больш ня спаў.

У гэту ноч узнялі майго суседа, былога польскага афіцэра.

НА ХУТАРЫ

Сем кілёметраў за Вільняй мой знаёмы меў хутарок. Я напасціўся да яго на працу. І зь дзіва падачыў, што я тут не адзіны: у гэтым самым палажэнні зямляроба-работніка тут ужо быў мой віленскі сябра, беларус Ш.

Мы пачыналі ў сцядоле на сене, абмеркаваўшы добра праз якую дзірку і кулы уцякаць, калі-б быў пачыны налет НКВД. Мейсца было вельмі добрае: навокал — кусты, горкі, недалёка лясок. На панадворку — злы сабака, які ў часе небяспечкі падыміць трывогу.

Адна бяда: мне, няпрывыкшаму да сельскай працы, цяжка было. Далі мне ў рэшце рэштаў найлагчэйшую работу — пасьціць жывёлу. Я меў пад сваёй апекай чатыры каровы, якія пасьціў на лясным квадранце, па баках якога расьлі: жыта, бульба, капуста... Як я ні саму за сваімі каровкамі, заўсёды адна ішла ў шкоду. Выганю агну з жыта, бачу — другая ўжо гаспадарыць у бульбе, выганю яе з бульбы, а тут трэція ўжо лажырае капусту...

І гэтак увесь час даводзілася кідацца з аднаго боку ў другі, прабіраючыся праз лясныя кусты, галлё...

Набліжалася зіма. Што далей?

Я перабраўся ў Вільню.

Жонка мая тымчасам займалася шпшыцём. Я намаляваў ёй шылду, якая стаяла на вакне. Мы ўмовіліся гэтак: калі шылда стаіць на вакне, — усё спакойна, я, значыцца, магу зайсці ў хату. Калі шылды на вакне ня будзе — значыцца — небяспечна...

МАЕ НАЧЛЕГІ

Я раздабыў сабе сем начлегаў у Вільні ў сваіх прыяцеляў і знаёмых. Гэтыя начлегі былі падзелены паводна дзён тыдня. Гэтакім чынам мне ня трэба было перадаваць свайго знаёмага, што прыйду да яго на начлег: кажны меў свой дзень у тыдні.

Раніцай ішоў у сваю хату. Шылда стаіць на вакне, значыцца добра, ноч тут прайшла спакойна, можна зайсці...

І зайшоўшы ў сную хату, увесь дзень сядзеў несупакойным, гледзячы праз вакно на вуліцу. Кажны аўтамабіль, які затрымоўваўся непаралёльна ад майго дому, будзіў трывогу. Ужо я хапаў паліто і шапку, гатовы выскачыць праз другое вакно, якое выходзіла на панадворак, гэтак абліцаючы час, каб бальшавікі не паспелі абкружыць дом...

Н. Арсеньева

ВЫ ХОЧАЦЕ

Вы хочаце вершаў бадзёрных,

ня горам

атручаных вершаў,

А поўных магутных сугучаў

якучых

пазмаў аб лепшым

І мне-б так хацелася прасьці

аб шчасці

у паўтонах, паўценях...

Ды лён мой сівы, валакністы

увесь чыста

Спазіўся пламеньнем,

Тады, калі ўспыхаў і жудка

і пруткія

Гробяні хмараў,

І зьбітыя ў кучу хаўны

у нізінах

І дымных, і парных...

Калі галасілі гарматы

над кратамі

Ніваў аб сіле,

Калі саламяныя стрэхі

з удехі

чупрыны смалілі!

З чаго-ж вы напасцілі якучых

сугучаў,

Хвалюючых вершаў?

Гарэць, захапляцца ўрачыста

усім чыста

І рана, і сьмешна...

Не, лепш вам скажу аб штодзённых

жыццёных

І шэрых зьмярканьнях.

Аб тым, як мы ловім надзею

з падзену,

Са слоў, і з жадаўняў.

Аб тым, як сівым сырадосі

нас поіць

Завяя дайка.

Аб тым, як над кажнай нявдачай

ня плачам,

А зубы сьціскаем!

Ян зьмяркалася, а ішоў на начлег.

Вонкі НКВД ужо банічэлі сыянтлом, там ужо пачыналася праца начной пачысці. Праходзіла праз Лукіскую плошчу, я на сьпедаіне затрымоўваўся, глядзеў навокал. Нікога нідзе ня відаць. Мне ня сончы. Ну, дзякуй Богу! Жалкі асьветленьня вонкі НКВД глядзеў моўчкі на мяне, кідаючы спаты свету на залітую восніскім дажджом вуліцу.

Мой вонкавы выгляд зьмяняўся. Я аброс свой барадой, аднаведна да гэтага перамяніў хаду, цяжка варушыўся патам, як чалавек амураны жыццём і хваробай. Згорбіўся. Усклаў акуллары. Усе гэта з такім разлікам, што фігура слабасільнага старога чалавека менш падавала на выглядзе, чымся здаровага і дужага.

Якая-ж няміла! Сьвідала для мяне неспадэўка, калі нейкі знаёмы, спаткаўшы мяне увечары на вуліцы, клікаў: «А! спадар Монвід! як маецца? вы ў Вільні? ня выехалі? ня раю... лепш вымагайце...»

— Як-жа-ж вы хліне спазналі? — патаўся і са свайго боку з някім зьнямам. — Вас?! як-жа-ж вас не пазнаць! і вас адалёк пазнаю...

Вось і не памагае ні барада, ні акуллары, ні старэчая хада... А каб цібе!

Увосені мне удалося дастаць працу пад Ляндваронам, 30 кілёметраў за Вільняй. Тут бальшавікі будавалі шпшы. Я быў пастаўлены абліцаць вазы, якія прыяжджалі з пяском. Трэба было спарыцца з сылінямі за лік вазоў. Кажны з іх хацеў, каб яму запісць большы лік як быў узпапраўды.

Тут і жыў у сялянскай хаце, адчуваючы сябе ў сикой-такій бясмыслі.

Праз колькі дзён тэхнік завіў мяне што трэба ісьці ў мястэчка Трокі, дзе была галоўная управа будовы, каб зарэстравацца і лінаўніць анкету.

Я ведаў, чым гэта пахне. У галоўнай управе я мог спаткацца з людзьмі, якім мяне знаюць з Вільні. Тады — кінуць!

Ішоў трэба быць вяртацца ў Вільню. Ішоў шукаць начлегаў. Спачатку шло сик-так. Знаёмыя прыямалі мяне ў сваю хату. Кажную ноч прыходзілася начаваць у іншым мейсцы. Пасля, напалоханы бальшавіцкім тэрорам людзі, ня так ахаотна дазвалялі мне начаваць у сваёй хаце. Бывала, што прымуць вельмі веста, патрактуюць вычэрай з гарэлкай, але калі ў канцы спытаюся: «бравейкі! а ці ня можна-б было ў вас сьняня застача нанач? адкаж вельмі чыста быў гэты!»

— Ведаеш, браток, мы-бы з ахаотай, але ў нас небяспечна, тут побач жыне нейкі падазроны тып. Хто яго ведае, хто ён такі!

І прыходзілася ісьці далей.

Усяляк бывала. А бывала і гэтак: ня прынялі мяне на начлег. Баіліся. На другі дзень я даведваўся, што уначы ў гэтай кватэры быў вобсык, арыштантаў гаспадарскага сына.

Мне пашанцавала.

БЕЛАРУСКАЯ архітэктура

П

п'янае
формы
гэты

у. можна
архітэктур.

на.

на Бе-
рэй

навод-
булава і

на
на

на
на

на
на

на
на

на
на

Вострафская царква ў Слуцку, пабудаваная ў тыповым народным архітэктурным стылі.

Трэба наагул сказаць, што ўсе драўляныя царквы на Беларусі пабудаваныя вылучна ў беларускім нацыянальным стылі. Калі, скажам, нават і славянская хага — звычайная чатырохсценка — мае ў сабе шмат мастацкага — расьпісаная асімпцыя, упрыгожана разьбой карніз, фронтон і брома і г. д. — дык у будаўніцтва сьвятых народ укладу ўсе свае адвечныя імкненьні да прыгожасьці і свабоды.

Сучасны беларускі інжынер-архітэктар сп. Мазгалеўскі ў газэце «Голас вёскі» за 14 жніўня 1942 г. (№ 27) у артыкуле «Беларускі стыль у будаўнічай архітэктурзе» падаў колькі цікавых думак адносна гэтага пытаньня. Ён уважае, што на Беларусі наагул паважныя будыцці складаюць не з круглякоў знутраным абчэсьненьем бярэсеньня, як гэта прынята ў Расеі, а з брусамі, шчыльна прыгнанымі адна да аднаго. Вуглы або роўныя выпускаюцца, або будынак ня мае выпускаў вуглоў, і тады яны абшываюцца дошкамі розных узораў. З дапамогай зарысавак з фатаграфій адной старой Слуцкай драўлянай царквы, сп. Мазгалеўскі добра прайлюстраван асаблівасьці беларускага будаўнічага мастацтва. Як выяўляецца, і купал, і адрцова званіцы і ганку, і вакон, і краткі для паручняў і дзьвярэй маюць свае нацыянальныя асаблівасьці. Скажам, у пабудове званіцы ёсьць нахіл да напройнага надзелу прэлету. Слупы і прагон хвабруюцца ў сьветла-зялёны і сьветла-жоўты колер, а адрцова дошчак — у шэры ці сьветла-сіні. У верхняй частцы робіцца абраз. Кратка для паручняў званіцы і ганку робіцца з брускоў розных узораў. Слупы на ганку маюць сваю адрэзную форму, якая ні ў кога з іншых народаў не сустракаецца ў пабудовах. На слупы напываюцца плянкі. Слупы паручняў і краткаў хвабруюцца на розныя колеры, бо ў беларускай архітэктурзе драўляныя часткі ніколі не хвабруюцца ў адзін колер, як у Расеі.

Верхняя частка вагна таксама драўляная, у той час, як у Расеі яна накладваецца разам з законным пералётам і зашкляецца. Гэтак сама робіцца і дзьвяры — з накладной архітэктурай, упрыгожанай разьбой, і хвабруюцца на розныя сьветлыя колеры. Пабудова даху беларускае сьвятыні мае гэтую форму над

галюным уваходам, як і над выступам пакрыція. З фронту на параднай плошчы апошняга ёсьць месца для малеваных абразоў, апоўжа на колькі колераў. Гэта надта аздабляе царкву і адрозьнівае яе ад расейскае. Маскалі падобную форму даху перанялі ад беларусаў, але фронтон апрацоўваюць пераважна дашчаным дэкарацыйным разьбіральствам мудрагэльскае формы.

Кажучы пра некаторыя запэчананыя расейцаў з беларускае архітэктурны, сп. Мазгалеўскі слупна тлумачыць гэта тым, што беларусы, як старэйшы славянскі народ, раней займеў свае традыцыі ў драўляным будаўніцтве.

У пачатку артыкулу аўтар падае цікавую вестку пра спробы беларускіх архітэктараў ствараць праякты новых пабудоваў у беларускім нацыянальным стылі і пра тое, як гэтыя здаровыя намеры глушыліся і адхіляліся Масквою (гісторыя з прэміраваньнем праяктаў пабудовы Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту).

Спроба сп. Мазгалеўскага ў справе пошукаў беларускага нацыянальнага стылю ў архітэктурзе заслугоўвае на асаблівую увагу ўсіх беларускіх архітэктараў і чкае яшчэ шырокіх волюкаў, абмеркаваньня, павуковага папярэньня і абгульчэньня. Праўда, гэта ўжо ў належных формах можа будзе хіба пасля вайны, калі ўжо паўстане ўва ўсёй сваёй актуальнасьці і практычнай праваноснасьці пытаньне аб новым забудованьні зруйнаваных беларускіх гарадоў і сёлаў.

Аб мастацкай каштоўнасьці народных будаўляных традыцыяў можа добра сьветчыць вызнаньне нямецкага мастацтваведа, аўтара артыкулу пра беларускае мастацтва, д-ра Іпшэля, які ў гэтым артыкуле пісаў пра беларускія славянскія пабудовы наступнае:

«У некаторых гаспадарскіх будовах мы тут знаходзім асноўныя формы прэчкага тэатру і хораў. Таксама сустракаюцца сьляніскія двары, як прыкладам, у валоках Рагачова, распынаваньне якіх нагадвае зьлінасьціна-рымскія вільні».

Мастацкая прапарцыя і гарызонтнасьць, аздабленьне мастацкай разьбой і т-

Мікалеўскі сабор у Віцебску.

цыянальнай арнаментыкай, а таксама сьвасаблівасьць у пабудове і расплываньні беларускае вясковасе сьлябам могуць сваёй лепшымі узораў вельмі прычыніцца справе стварэньня і распрацаваньня сучаснага драўлянага беларускага будаўнічага стылю, а таксама нават, у цеснай лучнасьці з усёю гісторыяю беларускіх архітэктурных формаў, стварэньню манументальнага беларускага стылю і ў каменным будаўніцтве. Агэтуль, і з гісторыі і з сучасных будаўляных традыцыяў выяўляюць і вытокі сучаснага беларускага архітэктурнага мастацтва. Асобнымі беларускімі вучонымі ад мастацтваведы, як Шчакаціхін, Касьпяровіч і інш., тут ужо зробленыя значныя ўклады. Трэба аднавіць іхную працу над вывучэньнем гісторыі беларускага мастацтва і асобна архітэктурны, над вывучэньнем сучаснага будаўніцтва, каб тым больш надаць ім беларускі нацыянальны кірунак.

У. Гамбіння.

Новая царква ў мястэчку Ізалья — абраз Антона Каржаневскага (1943 г.).

ПАМ'ЯЦІ АНТОНА КАРНІЦКАГА

доступ атрымаць, ён павінен быў працаваць сваё пера, свае моманты, свае бацькаўшчыны. Польскія гімназіі не адзначалі дзённага перада Антона Карніцкім, бо бацька-батрак ня можа атэставаць, за сына вылікія школьнай атэстацыі, а стыпендыя — не для беларусоў. Тады Антон Карніцкі едзе ў таварышнюю польскую настаўніцкую семінарыю ў Слоніме. Хоць аўсім ня чужа настаўніцкага паказаньня — але грэба аўчыцы. Але семінарыя А. Карніцкі ая скончыў — выключалі. Едзе шукаць далей зьдзяцця, дзе мог-бы вучыцца. Несьміж. Польскія гімназіі. Але бацька ня мае чым плаціць. 175 злотых — цэлы сямінарыі маёнтка за паўгода. Карніцкі зноў выкінуты. Едзе ў Вільню, у Наваградка і гэтак дэрыўкамі ханіе навуку. Нарэшце дамагаецца свайго — у 1937-38 годзе трапіць у спецыяльную мастацкую школу ў Варшаве. Вучыцца тэхніцы малявання. І вось ужо тады, вядучы галоднае і жудаснае існаваньне, бяз грошай, бяз апраўкі, бяз добрага памешчэцтва, мастак набывае неадлучную таварышчку бяда і нуды — сухоты. Ваўчы перапынае павуку. А. Карніцкі жыве са сваіх малюнкаў. З прыходам нямецкіх войскаў варочаецца на барыўшчыну, сьмярці ў Баранавічы, а пасля — у Слоніме. Беларускае грамадзянства шчыра падтрымлівае свайго мастака; частка ягоных твораў закупляецца для Слонімскага Музею, але хвароба ўжо даканала свайго. Нягледзячы на ўсе захады, мастак гіне. Тіпа маладым — у трынаццацігоднім узросьце.

Антон Карніцкі — мастак Слонішчыны. Малюўнік Слонімскае вёскі, хараства

Няважэй збор малюнкаў мастака знаходзіцца ў Слонімскаму Музеі. Коля сотні абразоў і малюнкаў А. Карніцкага знаходзіцца ў прыватных руках.

Апошнім часам мастак рыхтаваўся да выставкі, якая меўся кутка ўжо адбыцца. Але раптоўная сьмерць не дапусьціла мастака ўзяць асабіста ў ёй удзел, каб прыняць заслужаную ўзнагароду з рук беларускага грамадства.

Хай-жа будзе яму лёгкай родная беларуская зямелька, хараство якой ён вылідуў у сваіх мастацкіх таленавітых творах.

Н. Жур.

25 студзеня г. г. беларускае мануальнае мастацтва панесла вялікую непараўнальную страту.

У гэты дзень у Слоніме памёр малады шмат-абяцальны мастацкі талент. Памёр сыдзіты старою хваробю, набытай у часы праклятага польскага панаваньня, калі мастак сьціскаў праз панскія глумі і паніверку дабіцца фаховае асьветы, замыкаючы перад беларусамі.

Антон Карніцкі — сын селяніна-батрака з Цырынскае воласьці, Наваградзкага павету, які пасля перасяліўся ў Слоніме, ужо з малых год меў цяжкі да малявання і да нэўкі. Бацька-бяднік хадзіў з апошніх сілаў, каб неяк дыпамагчы свайму таленавітому сыну. Ён хоча яго бачыць вучоным чалавекам. Але на беларускай зямлі панавалі польскія пан. Беларус ня меў доступу ў сярэднія і вышэйшыя школы. Дзеся гадоў, каб гэты

Антон Карніцкі: «Портрет маці»

Антон Карніцкі: «Сярод красак».

Антон Карніцкі: «Мэндаікі» (1943 г.) — акварэль.

Што ж ты, праака-савапраака,
Ды ня голасна гудзіш?
Што ж ты, любая каханка,
Невясёлая сядзіш?

Ня ідуць, а слухаюцца

— Як ідуць вашы справы?
— Ды, ведаеце, ня гэтутак ідуць, колькі
слухаюцца.

Сарамлівая артыстка

Рэжысэр: — Што мне зрабіць, каб вы-
клікаць у вас больш пачуццяў у сцэне,
дзе вы пачуецеся.

Артыстка: — Зачыніце заслонку, выда-
ліце усіх са сцэны і пакіньце мяне адну
з гэтым мільям бледзіянам.

Гасі, дзеўка, аганёк
Ды кладаўся спаці,
Бо ня прыдзець міз-дружок
Забавіцца маці:
Сядзіць маці на крыльцы,
Дзяржыць кій у сваёй руцэ.

Прагаварылася

Маці: — Скажы мне, ты учора цална-
лася з Вінуком?

Дачка: — (маўчыць).

Маці: — Чаму ж ты, маўчыш, ня мо-
жаеш сказаць праўды?

Дачка: — Не магу.

Маці: — Чаму?

Дачка: — Я дала яму слова, што ніко-
му аб гэтым ня буду казаць.

У паліцыйным вучастку

— Сп. Началянік, дазвольце пагутарыць
са злодзеям, які абкраў нас пазачора
уначы.

— А навошта гэта вам?

— Я вось, бачыце, хацеў-бы ў яго спа-
тацца, як яму удалося трапіць уначы ў
нашу кватэру, не разбуліўшы мяня
жонкі. Ужо дзесяць год, як мне гэта не
удалася.

Праўскія хлопцы — ярыш:
Ходзяць голавы ўздзярышы.
А ў іх бошкі з падкоўкам —
А ў іх хагачкі з падборкам.

Вытлумачыў

Маладая: — Тата сказаў мне, што дасць
нам у дзень шлюбну чэк на 10.000 марак.
Малады: — Тады назначым шлюб ня ў
6 гадынаў, а ў 11 — таму, што банк за-
чыняецца з 1 гадзіны.

У мануфактурнай краме

— Слухайце, гэта кааператыву?

— Не, гэта мой прыватны інтарэс.

— Дык чаму ж у вас так шмат ману-
фактуры?

— Гэта таксама мой прыватны інтарэс.

Ішоў ямыс ды з пляшчымым —
Знайсці яны грэбень.
Адзіл — пажоў, другі — харкнуў:
← Ен нам не патрэбен!

Пад новымі мостам
Круціць рыба хвостам.
Люблю цябе, дзвучыначка,
Што з вялікім ростам!

11. АПР. 1944